

SZENTMÁRTONI MIHÁLY S. J.

A MAI FIATALOK (Helyzetkép)*

TARTALOM: I. Istenkeresők nemzedéke; 1. A kibontakozás útjai és útvesztői; 2. A fiatalkori istenkeresés kimenetele; II. Az egyház fiataljai – a fiatalok egyháza; 1. Jézus nem volt hajlandó a kompromisszumokra; 2. Az egyház nem az igazságok nagykereskedelme; III. Fiúk és lányok a templomban; IV. Fiúk és lányok a liturgiában; V. Fiúk és lányok Isten igéje előtt; VI. A vallásos kétely pszichodinamikája; 1. A vallásos kétely hét formája; 2. A felnőttkor kételyei.

I. Istenkeresők nemzedéke

Húsz évvel ezelőtt még tombolt az ópiumnak megbélyegzett vallás elleni kampány. Egyesek tudatában vallástalannak lenni akkor beletartozott a társadalmi igazságtalanság elleni lázadásba. Az a fiatal viszont, aki rátalált Istenére, vallásosságát szintén társadalmi kihívásként élte meg és tettekkel próbálta igazolni hitének erejét. Ma a helyzet sokban megváltozott. Eltűntek a kibékíthetetlen táborok, közömbös világ vesz körül bennünket, amelyben a vallástól eltagadják emberformáló, társadalmi berendezéseket megváltoztatni képes, revolucionáris erejét, hogy a gazdasági és politikai életről ne is beszéljünk, amelyhez a vallás mintha mit sem konyítana. Evangéliumi értékekkel nagyon nehéz lenne világbankokat vezetni, és elég gondot okoz a Szentatyának, hogy meggyőzze a nagyhatalmakat arról, hogy a gazdasági zárlatok nem erkölcsös út a béke megteremtéséhez, mert a kicsiket, a védtelenekeket és a legszegényebbeket sújtja. Mostoha világ ez a mai a vallásosság kibontakozásához, mondhatnánk lemondó kézlegyintéssel. Mindennek ellenére a fiatalok újra meg újra rátalálnak Istenre és a vallás fontosságára. Egy felmérés szerint, a nyolcvanas évek derekán a serdülők vallásossága a „közeli Isten” felé hajlott, aki szeret és akit lehet szeretni, mi több, barátkozni

---

* Elhangzott Máriapócon 2005. szeptember 24-én, a Máriapócsi Teológiai Napok előadásainak keretében.

vele egészen odáig, hogy még viccelődni is szabad vele. A fiatalkor küszöbén azonban válságba kerül ez a magatartás, mivelhogy a vallás szót kér fontos döntések meghozásánál.

1. A kibontakozás útjai és útvesztői

A serdülőkor a nagy változások időszaka. A csoda nem az, hogy ebben a korban bizonyos vallásos hanyatlás jelentkezik, hanem az, hogy mindennek ellenére sok fiatalban túléli a vallásosság. A vallásosság hanyatlásának okait így tudnánk feltérképezni: a serdülő képes arra, hogy rákérdezzen fontos *egzisztenciális problémákra*, kihívásokra, de ez nem jelenti azt, hogy ténylegesen kérdez is. Léteznek ugyanis olyan egzisztenciális kérdések, amelyek közvetlenebbül érintik a fiatalt, és nem tűrik meg a válasz elhalasztását. Ilyen kérdések a mély érzelmek, a társadalmi beilleszkedés és a hivatásbeli döntés. Mindezek képesek annyira igénybe venni az érdeklődést, hogy háttérbe szorítják az élet értelmének kérdését.

Egy másik körülmény is megnehezítheti a személyes vallásosság kibontakozását: a *vallásos megszokottság, túltelítettség*. Arról van ugyanis szó, hogy már kisgyermekkor óta annyira igyekszünk „vallásosan és vallásossá nevelni” gyermekeinket, hogy szinte „megundorodnak” tőle. Ez különösen akkor eset, amikor a vallásos nevelés az infantilitás fogalmához társul a tudatukban, minek következtében nehezen fedezik fel a szokások leple mögött a személyes és személyformáló vallásosság igazi arcát.

A mostoha körülmények között szerepel a *vallásosság társadalmi lekicsinylése* is, miszerint a vallásosság nem „létkérdés”, mivel nem igen „használható” a mindennapi életben. A társadalom a sikerhez és szociális előrehaladáshoz, valamint az élet értelmezéséhez más modelleket, ateista alternatívákat kínál fel értelmezési kulcsként (politikai hovatartozás, ilyen vagy olyan ideológia). Mindennek ellenére azonban a vallásosság megmarad. A serdülőkori válságok után a fiatal felfedezi a vallás értékét, most már egy érettebb szinten. Ezt az átmenetet így tudnánk nyomon követni:

A tizenötödik év után a vallásos kételyek lassan elcsitulnak. Tizenhat-tizenhét év körül már nyugodtabb mederben folyik a fejlődés, a serdülő már meghozta, legalább nagy vonalakban, életét meghatározó döntéseit. A későbbi kételyek inkább intellektuális jellegűek lesznek, semmint érzelmiek. A serdülőkor lefutásával a fiatal szabadabban képes

rákérdezni az élet értelmére. A világra vonatkozó mentális szintézis az új feladat. Mivelhogy érdeklődésének középpontjában már nem saját maga áll, és minthogy felvállalt már bizonyos társadalmi felelősségeket, tekintete a különféle világnézeti alternatívák felé fordul, mérlegeli azokat és felméri a vallás fontosságát, valamint a vallásos intézmények szerepét. Ez a fokozottabban objektív hozzáállás és kérdésfelvetés szerves részét alkotja annak a keresésnek, melynek végkimenetele a hagyományos vallásosság személyesre való átváltása lesz. Ez az átalakulás valahol a harmincas évek körül éri el tetőfokát, ami azt jelenti, hogy tulajdonképpen ekkor „kapszódik bele igazán az ember Istenbe”.

2. A fiatakkori istenkeresés kimenetele

A fiatakkori istenkeresésnek lehet többféle kimenetele. A vallás megmaradhat *kulturális szinten*, ami annyit jelent, hogy adaléka lesz az életet meghatározó eseményeknek: esküvő és keresztelő, ünnepek és temetés. De jelenthet ennél többet is: aktív részvételt vallásos ihletű csoportokban, önkéntes segélyakciókban. A fiatakkori vallásosság kibontakozás igazi célja azonban a *személyes hit*. Mielőtt megvizsgálánk ezt a változatot, hasznosnak tűnik tallóztatni egy kicsit a felmérések eredményei között. Az első kérdés arra vonatkozott, mit jelent a fiataloknak katolikusnak lenni? Válaszuk három nagy témakört foglal magába: hinni Istenben (26,5%) hinni Jézus Krisztusban (25,9%), hinni az Egyházban és annak missziós tevékenységében (25,6%). E száraz statisztikai eredmények azonban egy fontos üzenetet közvetítenek: a fiatalok fogékonyak a vallás belső értékei iránt. Szerintük a mai keresztény arcélét meghatározza a személyes ima és a parancsolatok megtartása. Ezt igen jó tudni, mert némi fényt vet arra a jelenségre, hogy a fiatalokat mintha nem érdekelnék a vallásosság külső megnyilvánulásai: nem járnak rendszeresen templomba, nem járulnak a szentségekhez, ami azonban korántsem jelenti azt, hogy „vallástalanok”. Érdekes adatokat tudunk meg a fiataloknak a bűnre vonatkozó észleléséről is. Többségük úgy véli, a bűn lényege rosszat tenni a másikkal; a bűn fogalma mint Isten törvényének megszegése csak később tudatosul bennük.

Visszatérve a vallásos kibontakozás lélektani mechanizmusához, jó tudni azt, hogy a serdülők, illetve fiatalok vallásossá válása nemcsak rajtunk felnőtteken és a mi nevelési ügyességünkön múlik, hanem maga a fiatal is „nyomul” a vallásos kérdésfelvetés irányában. A lélektannak ez az optimizmusa azonban nem ment fel bennünket attól, hogy

jól sikerült modellként tudatosan, felelősségteljesen a fiatalok elé és mellé álljunk.

II. Az egyház fiataljai – a fiatalok egyháza

Valahogy az az érzésem, mintha egyesek minden áron szeretnék „megnyerni” a fiatalokat az egyháznak. Eléjük kellene menni, az ő nyelvükön szólni, érzékenyen figyelni igényeikre – érvelnek. Nem hiányoznak a konkrét lépések sem: legyen beat mise klasszikus zene helyett a templomban, szervezzünk különféle szórakozási programokat a plébániákon imaórák helyett (furcsa módon a fiatalokat mindig a szórakozással társítjuk – nem értem ennek logikáját, hiszen az ifjúság fő feladata és fő problémája minden más, mint a szórakozás! Egyesek esetleg Szent Pálra hivatkoznak és alkalmazzák az ő elvét, miszerint mindenkinek mindene lett, hogy egyeseket üdvözítsen, ezért úgy gondolják, kompromisszumokat kell kötni a fiatalok világával, velük szemben „elnézőbbnek” kellene lennünk, mint a felnőttekkel szemben. És ez nemcsak gyakorlati szinten megy, hanem tanulmányok is jelennek meg arról, hogy az egyház emberidegenné vált, amikor kitart merev erkölcsi elvei mellett, különösen is amikor a nemiségről van szó, a válásról, kontracepcióról, homoszexualitásról stb. Nem lehet az ár ellen úszni, mondják, az egyház elavult, maradi, ezért elvesztette híveit, különösen a fiatalokat.

1. Jézus nem volt hajlandó a kompromisszumokra

Ha fejest ugrottunk a vádakba, ugorjunk ugyanígy fejest a válaszba is: Jézus nem bánt „kesztyűs kézzel” a fiatalokkal! A gazdag ifjú jut azonnal eszünkbe, aki tele jó szándékkal, megkereste Jézust, felkínálkozott neki követőként, ma úgy mondanánk: jó szándékú kereső volt. Ma biztosan tárt kezekkel fogadnánk, mondván, igaz, most még talán nem ért egyes dolgokat, de majd lassan megért sok mindent, ne ijesszük el őt nagy követelményekkel, szigorú erkölcsi elvekkel. Alkalmazkodjunk hozzá, lépünk be az ő világába, alkalmazzuk hozzá az igazságot. Mit tett viszont Jézus? „Eljjesztette” a jóhiszemű ifjút. Nem volt hajlandó kompromisszumra lépni vele. Felkínálta neki a teljes evangéliumot, annak minden élével. A fiatalember elment, bánatosan ugyan, de Jézus még ekkor sem futott utána.

Sokan álmodoznak arról, vajon milyen módszereket alkalmazna ma Jézus az emberek irányában? Egyesek úgy vélik, munkás emberként

jelenne meg, lumpenproletárként, mások szerint egész biztosan forradalmár lenne, ismét mások szerint hippí. Persze mindez hasztalan esztorna, Jézus elmondott mindent, amit el akart mondani, a többit ránk bízta. Ma is ugyanúgy viselkedne, mint akkor. Mi volt rá a jellemző?

Jézus egész életét a *küldetésstudat* hatotta át. Egy üzenetet akart átadni az embereknek és mikor erről volt szó, nem ismert kompromisszumot. A mai politikusok azt mondanák: vagy elfogadod, vagy visszautasítod, nem vita tárgya. Az evangéliumi követelmények nem voltak vita tárgya Jézus tanításában. Az újdonság a módszerében volt: mindig a konkrét emberhez szólt és ezt mindig emberbarát módon tette. Ez lényeges különbség. Ha az emberek elvárásaihoz igazította volna tanítását, akkor teológiai díszdoktorátust kapott volna és nem a kereszten fejezi be pályafutását.

2. Az egyház nem az igazságok nagykereskedelme

Jézus küldetését az egyház folytatja. Azt hiszem egy félreértést jó lesz tisztázni. Nem minden szükséglet kielégítése tartozik az egyházra. Ha a fiatal szórakozni akar, akkor elmegy bálba vagy moziba, ha sportolni akar, akkor sportpályát keres és játszótársakat. De nem azért megy moziba vagy sportpályára, hogy ott imádkozzon, vagy elmélyüljön. Akkor miért nem tudjuk alkalmazni ezt az elvet a vallásra is? A vasárnapi szentmise nem „szindarab”, ahol el kellene ragadtatni a nézőt, hanem mélységesen misztikus esemény.

A templomba járók számának megcsappanása sok lelkipásztort arra késztetett, hogy rákérdessenek e jelenség gyökereire. Egyesek arra a következtetésre jutottak, hogy minden baj oka abban keresendő, hogy az egyházi kínálat elmegy a mai ember mellett. Ennek orvoslására azt javasolják, hogy az egyházi kínálatnak jobban kellene figyelnie az emberek szükségleteire, valamint üzenetét „fogyasztó-barátibb” módon nyújtania. Ennek alátámasztásához nagyüzemekre hivatkoznak, ahol pszichológusok gárdája tanulmányozza a sikeres propaganda titkait.

Kétségtelenül jogos a kérdésfelvetés, de könnyen megtévesztővé is válhat. Ha Jézus csak a szükségletek és elvárások szerint igazodott volna, akkor nem halt volna meg olyan katasztrofálisan. A keresztről az, ami megtöltötte, hogy „olcsó” kereszténységet prédikáljunk. Jézus élete „üzenet-központú” volt s nem „fogyasztóközpontú”. Üzenetét nem volt hajlandó leértékelni semmi áron. Emberbaráti volt viszont a mód, ahogyan igyekezett üzenetét közel hozni hallgatóihoz.

Ma az egyház viszi tovább Jézus üzenetét, ezért tevékenységének alapkritériuma szintén az evangéliumi igazságok teljessége. Itt nem léphet kompromisszumokra a világgal. Hogyan tolmácsolja a rábizott üzenetet, az megfontolás tárgya. Mivel az evangélium minden embernek szánt üzenet, az egyháznak ma is hirdetnie kell a világ „piacterein” a teljes igazságot, úgy, ahogyan azt Pál tette az Areopáguszon, eltekintve attól, hogy tetszik-e a mai embernek vagy nem? A mai piactéren is csak akkor lesz hatásos az evangélium hirdetése, ha az egyház nemcsak, hogy nem alkalmazkodik a piac törvényeihez, hanem éppenséggel megkérdőjelezi azokat. Mert a kereszténység alapküldetése lényegesen több, mint a vallásos igények kielégítése; az egyház pedig mérhetetlenül több, mint szükségletek kielégítését célzó intézmény. Fogalmazzunk még élesebben: az egyház nem a vallásos igények nagykereskedelme, ahová be kell csalogatni az embereket, hogy azt vegyenek, amit akarnak.

Visszakanyarodva most a fiatalokhoz, szeretnénk megjegyezni, hogy ez rájuk is vonatkozik. És merjük állítani, hogy ők is pontosan ezt várják el az egyháztól: alapvető, általános, kikezdetetlen igazságokat, eligazítást az eszmék és megalkuvások vadonjában, hiteles lelki élményeket a templomban és imatálalkozókon. Ilyen az ő egyházképük, vagy legalábbis elképzelésük az egyházzal. Ne kompromittáljuk azt!

III. Fiúk és lányok a templomban

Szinte hallom a cinikus megjegyzést: „Ugyan hol vannak, melyik templomban és hányan? Válaszként azonnal pontosítok: Nem statisztikákkal akarok foglalkozni, hanem differenciális pszichológiával, azaz a férfi és a nő közötti lélektani különbségekkel. Egzisztenciális szinten a férfi és a nő személy – itt nincs különbség. Lélektani szinten a férfi és nő személyiség – és itt már nem egyenlők, hanem van férfi és női személyiség. Ez a különbség megmutatkozik minden szinten, beleértve vallásos elvárásainkat, Isten-élményünket, imaéletünket is.

Ha már megemlítettük a statisztikákra való hivatkozást, legyen szabad elemzéseinket egy módszertani kiigazítással kezdeni. Vannak igazságok, amelyek szinte magától értetődőek, mégis gyakran megtevesztők. Ide tartoznak mindazok az igazságok, amelyek statisztikákra épülnek, mivel a számbeli mutatók nem mondanak semmit sem a felmért jelenség mögött meghúzódó szándékról, sem a lélekről, sem az erkölcsi törvényekről. Más szóval, semmi értelme úgy érvelni, hogy pl. a válás „normális jelenség”, mivel a statisztikai adatok szerint a házasságok

óriási százaléka válással végződik. A statisztika nem normatív mutató. Ha egy jelenséget komolyan akarunk tanulmányozni, akkor nem a rossz kimenetelű esetekből kell kiindulnunk, hanem a jól sikerültekből. Erre a módszertani csúsztatásra a nagynevű William James filozófus és valláspszichológus mutatott rá még a század elején, amikor is elkezdte komolyan tanulmányozni a vallásosságot. A kiváló esetekhez, a misztikusokhoz, a vallásos géniuszokhoz kell fordulnunk adatokért, nem pedig a közömbösekhez. Ha a zenei képességet akarjuk tanulmányozni, akkor kiváló zeneszerzőket kell elemeznünk, nem pedig azokat, akiknek nincs hallásuk. Ha a papi nőtlenség titkát akarjuk ellesni, akkor a megelégedett papoktól kell adatokat kérnünk, nem pedig azoktól, akik elhagyták hivatásukat... Ha pedig a fiatalok vallásosságáról akarunk megtudni bármit is, akkor ne arra hivatkozzunk, milyen kevesen vannak, hanem forduljunk oda pontosan ehhez a kevéshez és kérdezzünk rá igényeikre.

A köztudatban a nők vallásosabbak, mint a férfiak. Tény az, hogy a nők életében a vallásosság gyakran fontosabb helyet foglal el a mindennapi életben, mint a férfiaknál: erősebb személyes hitük, szilárdabban ragaszkodnak a hagyományos hittételekhez, jelentősebb részvételük a vallás gyakorlásában. Miért van ez így? Két lehető magyarázatot kínálnak a szerzők.

Egyik nézet szerint, amely inkább társadalomtudományos jellegű, a nők azért vannak inkább jelen a vallásos életben, mert erre nagyobb teret hagy *szociális státusuk*: kevesebb nő van állandó munkaviszonyban, tehát van idejük a mindennapi templomlátogatásra is. Mindenesetre a nyugati társadalmakban korábban valamiképpen úgy alakult a helyzet, hogy a vallás és a család megmaradt a nő hatáskörében, miközben a férfiak inkább a társadalmi struktúrákban és a munka világában mozogtak otthonosabban.

A másik magyarázat a *nevelésre* hivatkozik mondván, hogy a nők azért vallásosabbak, mint a férfiak, mert így nevelték őket, azaz a különbség az alapbeállítottságok szintjén keresendő. Ám amikor a nemek közötti pszichikai különbségeket tanulmányozzuk, akkor három szintre kell rákérdeznünk, nevezetesen a személyiség, a tehetségek és az érdekek szintjére. Általánosan elterjedt vélemény, hogy a férfi személyiségstruktúrájának jellegzetes vonása az agresszivitás, a logikai gondolkodás, a függetlenségre való törekvés és a földi valóságok felé való irányultság. Ezzel szemben a nő személyiségét inkább fémjelzi a gondoskodás, a mély érzelmek, különösképpen az együttérzés képessége, vagyis alapirányultsága középpontjában inkább az ember, semmint a

tárgyi világ áll. A tehetségek szintjén a férfit jellemzi az intellektuális beállítottság és a munkára irányuló kompetencia. A nők viszont kimagasló képességet mutatnak a mások, különösen a gyermekek, idősek, betegek megsegítésében. Végül az érdekek szintjén a férfit inkább vonzza a karrier és a sport, a nőket viszont az otthon, a család, a kultúra és a művészet világa.

Milyen kihatással vannak ezek a különbségek a vallásra? Thompson tanulmánya a vallásosság három dimenzióját vette szemügyre: a személy önértékelését („Milyen mértékben tartja magát vallásosnak?”), a vallásos érzelmeket („Milyen mértékben fogadja el az alapvető hitigazságokat, mint pl. Isten létezése, Jézus isteni volta, örök élet stb.”), valamint a vallásos viselkedést (rendszeres templomlátogatás, mise, szentségek, Szentírás olvasása, ima stb.). Az első adatok igazolták azt a feltevést, hogy a nők vallásosabbnak tartják magukat, mint a férfiak, ám ami a vallásos érzelmeket illeti, a kutatók megfigyelték, hogy jóllehet eleinte a nők pozitívabban viszonyulnak a hit világához, mint a férfiak, ez a különbség szinte eltűnik a serdülőkor után.

De megmaradnak más különbségek, amelyek tartósan fémjelzik a férfi, illetve a nő vallásos igényeit. A továbbiakban két ilyen igényt szeretnénk megvizsgálni, nevezetesen a liturgia és a prédikáció visszhangját a férfi és a nő lelkében. Elővételezésként fogalmazzuk meg csak a problémafelvetést. A liturgiában mire kellene helyezni a hangsúlyt: a cselekvő részvételre, vagy az elmélyült, személyes Isten-élményre? Mi a szentbeszéd tulajdonképpeni célja: a hitre való buzdítás vagy a hitigazságok elmélyítése? Vagy más megfogalmazásban: mit vár el egy fiú a liturgiától és mit vár el egy lány? A szentbeszédnél mi köti le egy fiú érdeklődését és mi egy lányét?

IV. Fiúk és lányok a liturgiában

A nők fogékonyabbak a vallásos szimbólumok iránt, vagyis hitüket szeretik külső jelek által is kimutatni: feszület a falon, szentkép a könyvespolcon, rózsafüzér az éjjeliszekrényen, szenteltvíztartó a bejáratnál stb. A férfi érdeklődése inkább az eszmék felé fordul: Isten létezése, teológia kérdések stb.

A nő belülről éli vallásosságát, érzelmi síkon éli meg a hitigazságokat: megrendül drámai események fölött, esdekelve tud imádkozni Isten segítségéért. A férfi inkább a tettek embere a vallásban is: azt kérdezi, mit tehet az egyházzért. Ha kell templomot épít, de kevésbé látogat

ja azt. Valami hasonló történik vallásos téren is, mint a szenvedéshez való viszonyulásban: a nő akkor is tud csendben ott ülni a beteg gyermek, vagy az idős ember ágyánál, amikor semmit sem tud tenni érte. Ezzel szemben a férfi csak addig tud mit kezdeni a beteg gyermekkel vagy az időssel, amíg valamit tehet érte: pl. elviszi az orvoshoz, de ha már nem tud rajta segíteni, akkor elbizonytalanodik, és nem tud csendben a szenvedő mellett ülni. (A kereszt tövében is főként asszonyok álltak!)

Nem tudom, szabad-e egyenesen Jézus pedagógiájára hivatkoznunk, de úgy tűnik, hogy az evangéliumokban is megfigyelhetjük ezeket a különbségeket. A férfiaknak, az apostoloknak Jézus leginkább olyan utasításokat adott, hogy tegyenek valamit: vessék ki hálójukat, adjanak ennivalót a tömegnek, menjenek kettesével hirdetni az örömhírt. Jézus színéváltozásakor Péter is csak úgy tudta kifejezni elragadtatását, hogy azonnal sátrakat akart készíteni, az Olajfák hegyén pedig kardot ragadott, hogy megvédje Mesterét. A nőkhöz viszont inkább olyan felhívásokat intézett, hogy legyenek többek: a szamáriai asszonynak kifejtette, hogy ő a Messiás, elég, ha benne hisz; megfedtte Mártát, hogy sokat foglalatoskodik, miközben egy dolog lenne a lényeges, az, amit Mária választott, vagyis, hogy Jézusra irányította tekintetét, egész lényét.

Tegyük fel egy első tekintetre fölösleges kérdést: Mit ünnepelünk mi tulajdonképpen a liturgiában? Vagy esetleg így is kérdezhetünk: „Miért megyünk templomba?”. A teológiai válasz egyértelmű: azért, hogy dicsőítsük Istent, hogy hálát adjunk neki megváltó szeretetéért. De ha leereszkedünk a valóság szintjére, akkor talán be kellene vellanunk, hogy bizony igen gyakran nem Isten áll liturgiai ünneplésünk középpontjában, hanem az ember. Tavaly olvastam egy lelkipásztori körlevelet, amelyben arról volt szó, hogy a keresztényeknek még felelősségteljesebben be kellene kapcsolódniuk a szegények, bevándorlók, hajléktalanok, kábítószeresek megsegítésébe. Egytől egyig mind nemes feladat, de a levél bennem mégis keserű szájját hagyott maga után. „Vajon nem lehetett volna megemlíteni azt is, hogy a keresztények be-benézhetnek a templomba, hogy ott Istent dicsérik, hálát adjanak neki, hogy imádkozzanak?” – vitakoztam magamban a szerzővel. Azt hiszem ma kicsit túl sok a „szociális kereszténység” a „misztikus kereszténység” rovására. És itt kanyarodunk vissza a liturgiáihoz.

Mármost mit jelent ez a fiúk és lányok vallásos igénye szempontjából? Azt, hogy a fiúkat inkább a „cselekvő”, tettekbe irányuló vallásosság vonzza: a ministrálás tükrözte vissza legmeghatározóbban valamikor ezt a dimenziót, különösen is, amikor a ministránsoktól még

sokat várt el a liturgia, pl. latinul kellett válaszolni a pap imáira, a nagy misekönyvet, amely alatt bezzeg a kisebbek néha botladoztak, ide-oda kellett vinni az oltár egyik oldaláról a másikra, lóbálni a füstölőt, ügyesen rázni a csengőt stb. Mindez, sajnos, kimaradt a mai liturgiából, a ministránsoknak már alig van dolguk, inkább csak „ott vannak”. Elhanyagoltuk a fiúkat?

A lányok inkább áhítattal itták a pap mozdulatait, csodálták ragyogó liturgikus ruháját, eljártak a Szentségimádásra, ahol a monstancia aranyos csillogása lenyűgözte tekintetüket, ott voltak a májusi litániákon, ahol a rózsafüzér megnyugtató ritmusa révületbe ringatta őket. Ez is kimaradt a mai liturgiából. Elhanyagoltuk a lányokat?

Mélyen az emlékezetembe vésődött Karl Lehmann német érsek egyik pásztorlevele, amelyben arra figyelmezteti a lelkipásztorokat, hogy legyenek óvatosabbak a „családi” jelzővel. Ma ugyanis erős az a tendencia, hogy minden liturgikus eseményt családi üneppé nyilvánítsunk: a keresztelő, az esküvő, az első áldozás, de ugyanígy a vasárnapi szentmise. Itt azonban félreértések történhetnek: nem mindenki él „rendezett” családban, a szülők esetleg elváltak, vagy valamelyik szülő nem hívő. Ez esetleg büntudatot kelthet valamelyik tagban, vagy kizártnak érezheti magát a „családi” eseményekből. Annál is inkább, mert teológiailag az is tény, hogy Isten szava mindig egyénekhez szól, sőt Jézus azt is mondta, hogy az ő igéje miatt esetleg családok „borulnak” fel (anya a lánya ellen fordul, meny az anyós ellen).

Az is megfontolandó, hogy a családi értékek ápolása inkább a női géniusz hatáskörébe tartozik, a férfiakat ez kevésbé érdekli. Ha még ehhez társul az a jelenség, hogy egyes liturgikus funkciókat, mint pl. a szentlecke olvasását rendszeresen gyerekekre bizzuk, akkor esetleg a férfiakban megszületik az a benyomás, hogy a liturgia gyerekeknek szánt dolog.

V. Fiúk és lányok Isten igéje előtt

Mi ezúttal a vallásosság összetett mivoltának csak egy vetületét szeretnénk megvizsgálni, nevezetesen a templomainkban történő szentbeszédeket, homiliákat. Vajon melyik dimenziót célozza meg a jelenkori gyakorlat? Az a benyomásunk, hogy a homiliákban erős hangsúlyt kap az érzelmi és az ideológiai dimenzió. Szinte teljesen száműztük a doktrinális prédikációkat. A hit oktatását rábíztuk a katekézisre, amely, sajnos, sok esetben, a gyermekkorral véget is ér. Jobbik esetben a világi-

ak teológiai intézeteibe utaltuk át. Pedig az ilyen prédikációk is szerves részét képezik a rendszeres pasztorációnak. A *Katolikus Egyház Katekizmus*a, amikor az Egyház tanítóhivataláról beszél, kifejezetten említi a katekézist és a hithirdetést: „Az Egyház pásztorainak tanító hivatala erkölcsi téren rendszerint a hitoktatás és a prédikáció útján (a teológusok és a lelki szerzők műveire támaszkodva) valósul meg. Így adódik át nemzedékről nemzedékre a lelkipásztorok felügyelete alatt a keresztyén erkölcs »alapterakata«, ami nem más, mint szabályok és a hitből fakadó parancsok és erények jellegzetes gyűjteménye. Ez a katekézis a Hiszek-egy és a Miatyánk mellett hagyományosan a Tízparancsolatra épül, mely az erkölcsi élet minden emberre érvényes alapelveit tartalmazza”¹.

Akaratlanul is Szent Pál jut eszünkbe, akinek prédikációi mély tanbeli traktátusok voltak. De gondolhatunk itt azokra a nagy szónokokra is, akik a múltban erőteljesen vonzották a férfiakat: Bangha Béla, Tóth Tihamér nálunk, Fulton Sheen Amerikában, boldog Ruppert Mayer Németországban.

Kétségtelen, hogy férfiak és nők között vannak különbségek Isten igazságának észlelése terén is. Ma egy olyan mentalitásban élünk, amely mindent és mindenkit ki akarna egyenlíteni. Christa Meves neves pszichológusnő súlyos szavakkal bélyegzi meg ezt a tendenciát. A hetvenes évek harmadik nagy „hódítása” a mindent kiegyenlíteni akaró hóbort volt: az időseknek fiatallá kellett válnia mindenáron, a kisgyermekeket erővel felnőtté akarták tenni, kikiáltották a nők és férfiak teljes egyenlőségét, azt hirdették, hogy a gazdagoknak szegénné kell lenniük, a szegényeknek gazdaggá, a polgároknak hallatniuk kell igényeiket, a betegeknek egészségessé kell válniuk, a rangokat el kell törölni, le kell építeni a gondolkodási és világnézeti pluralizmust stb. Mindennek tragikus következménye egy elképesztő lelki elszegényesedés lett.

Talán erre is gondolnunk kellene, amikor a liturgiáról gondolkodunk, és vissza kellene állítanunk, legalább időnként, az egészséges hagyomány által ismert gyakorlatot: néha kellene nagyszabású ünneplések, ahol mindenki jelen van, de időnként lehetne szervezni csak gyermek-misést, vagy vallásos összejöveteleket csak férfiaknak, vagy csak nőknek.

A fiatalokról beszéltünk, de valójában a papokhoz szóltunk.

---

¹ KEK, 2033. szám.

VI. A vallásos kétely pszichodinamikája

1. A vallásos kétely hét formája

A fiatalkort sokan és túl gyakran úgy határozzák meg, mint a vallásosság buktatóját, ha nem egyenesen „temetőjét”. Sok szülő és nevelő értetlenül és tehetetlenül áll serdülő fia vagy lánya vallásosságának látványos vagy lassú hanyatlása előtt. Anélkül, hogy lekicsinyelnék ezt a jelenséget, szeretnénk felfigyelni néhány olyan kutatási eredményre, amelyek magukban hordozzák az „feltámadás ígérését” is. A lélektani kutatások ugyanis kimutatták, hogy a fiatalkori vallásos kétely összetett valóság és igen hasznos ezeket ismerni ahhoz, hogy fiataljaink mellé tudjunk állni.

1. A reaktív és negatív kételyre jellemző, hogy általánosított formában elutasítja a vallásosságot.

2. A személyes jogok sértése által kiváltott kétely akkor jelentkezik, amikor a fiatal úgy véli, jogos kérése vagy imája nem talált meghallgatásra.

3. A vallásos intézmények negatív oldalának elutasítása révén kialakult kételyről akkor beszélhetünk, amikor a személy kétségbe vonja pl. a vallásának nevében folytatott háborút, vagy megbotránkozik a vallás képviselőinek (papoknak) erkölcsstelen viselkedésén.

4. A pszichológiai kétely következtében a személy úgy véli, Isten nem ténylegesen létező személy, hanem lélektani projekció, az apakép kivetítése, amint ezt S. Freud írta.

5. A vallás természetére vonatkozó kétely tartalma az a gyanú, hogy a vallás önámítás, vagy pedig jó eszköz arra, hogy másokat manipuláljanak vele (a hírhedt marxi „ópium”); nevezhetnénk szociológiai kételynek is.

6. A tudományos jellegű kétely: a személy szükségét érzi annak, hogy a vallásos tartalmakat, illetve tanokat tudományos módszerrel felülvizsgálja. Fiatalkorban gyakori a tudomány és vallás közötti látszólagos ellentét.

7. A rituális kétely: a személy kétségbe vonja a vallásos szertartások és cselekmények tényleges hatásosságát, pl. a gyónás, áldozás, imádság hatékonyságát, a templomba járás értelmét, stb.

Ezek természetesen nem kizárólagos kategóriák, létezhetnek más jellegű kételyek is, illetve a felsoroltak igen gyakran egybefolynak,

mi több, sok esetben megfigyelhető egy általános kétely-szindróma kialakulása. Létezik viszont egy másik jelenség, amire hasznos felfigyelni: a kétely nem vezet szükségszerűen hitehagyáshoz. Leginkább átmeneti jelenségről van szó, amely jellemző a serdülőkre, illetve fiatalokra felnőttkori önanonosságuk keresésének során. De tévedés ne essék, a kétely nem csak a fiatalok problémája, hanem a felnőtteké is. Ezt viszont néhány evangéliumi szereplő példáján keresztül igyekszünk igazolni.

2. A felnőttkor kételyei

Érdekes és tanulságos nagy vonalakban olvasni az evangéliumokat: olyan igazságok tűnnek így fel, amelyek egyébként könnyen elkerülnek figyelmünket. Már megszoktuk, hogy Jézus életét felosztjuk a názáreti csendes szakaszra, nyilvános működésének fáradtságos három évére, majd a szenvedés fájdalmas napjaira. De életét egyszerűen úgy is feloszthatjuk, mint a feltámadás előtti és a feltámadás utáni időszak. A feltámadással ugyanis egészen új fejezet kezdődik nemcsak Jézus, hanem a tanítványok életében is. Jézus „iskolája” is egészen más lesz.

Ha ugyanis a feltámadás utáni napok eseményeiről olvasunk, vagy még pontosabban, ha Jézusnak a tanítványokkal való találkozásait elemezzük, akkor egy érdekes jelenséget figyelhetünk meg: Jézus minden alkalommal megfedtte tanítványait, amiért nem hittek benne, amiért nem hittek az Írásoknak, amiért nem hittek azoknak, akik már látták őt élve. Emlékezzünk csak ezekre a találkozásokra! Mindenekelőtt a két bánatos emmauszi tanítvány jut eszünkbe, akik még „aznap elindultak”, kivonultak a városból vonszolva magukkal hitük és reményük roncsait. A hozzájuk csatlakozott „idegennek” is csak ezeket a roncsokat tudták felmutatni. De ahelyett, hogy a rejtelmes Idegen megsajnálta volna őket, vagy megértést tanúsított volna kiábrándulásukkal szemben, keményen megfedte őket: „Ő, ti balgák, milyen nehezen tudjátok elhinni, amit a próféták jövendöltek” (Lk 24,13-28). Aztán megjelent a tizenegynek, amikor egyszer mindnyájan együtt asztalnál ültek. Szemükre vetette hitetlenségüket és keményszívűségüket, hogy nem hittek azoknak, akik feltámadása után látták (Mk 16,14). Hasonlóképpen olvassuk Lukácsnál is: „Miért ijedtetek meg, s miért támad kétely szívetekben?” (Lk 24,38). Jézus kérdése szemrehányás is. Végül Tamás, aki „bátran” kitarított kételyében kerek nyolc napon keresztül. Ő nem volt ott a többiekkel, amikor Jézus megjelent nekik. Nyolc napig Tamás nem igen volt látható. Amikor aztán a nyolcadik napon ismét együtt volt társaival, Jézus odalépett

külön őhöz. Nem sokat mondott neki, de az, amit mondott, nemigen nevezhető dicséretnek. Mi szívesen emlegetjük Tamást, mint olyant, aki első kézből vett tapasztalatra akarja építeni hitét. Van, aki ezt pozitív körülménynek tekinti: jó, hogy Tamás nem hitt mindjárt, így legalább van egy erős bizonyítékunk arra, hogy az apostolok nem képzelődtek. Csakhogy Jézus nem így látta a dolgokat. Egyetlen szóval sem dicséri Tamást hitetlensége miatt.

Néha elcsodálkozunk a fiatalok „vallástalanságán”, talán jogosan fel is háborodunk a „vallásromboló” hatások láttán környezetünkben, de ha őszinték vagyunk magunkhoz, akkor magunkban is felismerjük a kételyek sokaságát. Olvassuk el ilyen szemszögből a hét kétely-típust, de ezúttal visszafelé és vizsgáljuk meg saját vallásosságunkat.

7. A templomba járást vasárnaprontó kényszernek éljük meg, a gyónás egyre inkább kimarad, az áldozás rutinná válik.

6. Az orvostudományban jobban hiszünk, mint Isten gyógyító erejében.

5. Nemritkán az a benyomásunk (a zsolttárossal), hogy a nem vallásosaknak jobban megy a soruk, mint nekünk.

4. Úgy élünk, mintha Isten nem létezne.

3. Nem sokat várunk imáinktól, mert úgy érezzük, Isten „mindig másokat hallgat meg”.

2. Könnyűszerrel kritizáljuk papjainkat, vájkálunk erkölcsi gyengeségeikben.

1. Ha nem is utasítjuk el vallásunkat, nem sokat jelent a mindennapi életben.

Kit miért feddne meg Jézus ma?